

**СИРОВИННА БАЗА МОЛОКОПЕРЕРОБНИХ
ПІДПРИЄМСТВ ЯК ДОДАТКОВА КОНКУРЕНТНА
ПЕРЕВАГА В АГРАРНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ**

**МАКАРЕНКО П.М., д.е.н., професор,
Дніпропетровський державний аграрний університет
ВОРОНЬКО Т.В., аспірант,
Полтавська державна аграрна академія**

*Розглядаються проблеми та перспективні напрями забезпечення
молокопереробних підприємств сировиною. Охарактеризовані основні
тенденції розвитку сировинної зони.*

*Problems and perspective directions of providing dairyprocessing enterprises's
raw material are examined. Basic progress of raw material area trends are described.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Україна має одні з найкращих умов у світі для виробництва молока та молочних продуктів, але проблема дефіциту сировини та насиченості готовою продукцією на ринку залишається актуальною і сьогодні. Одним із головних завдань у сфері АПК є досягнення раціональних норм споживання продуктів харчування на душу населення. Процеси діяльності та результат співпраці сільськогосподарських та переробних підприємств взаємозумовлений, а ефективність, у значній мірі, залежить від можливості перших виробляти необхідні обсяги сировини, забезпечуючи стабільну роботу для других.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку молокопродуктового підкомплексу є актуальною, її дослідження можна зустріти у працях П.Т. Саблука, М.М. Ільчука, О.М. Шпичака, М.П. Коржинського, Н.Є. Голомші, Т.Є. Мостенської та інших. Проте, незважаючи на популярність та актуальність даного питання, воно потребує додаткового детального вивчення.

Цілі. Метою даної публікації є висвітлення результатів аналізу та можливостей розвитку сировинної бази для молокопродуктових підприємств, що в кінцевому результаті сприяє забезпеченню потреб суспільства у молокопродукції.

Виклад основного матеріалу. Молочна промисловість є однією з передових галузей агропромислового комплексу. Як

зазначає В. Пахолюк: “Питома вага молочної промисловості у загальних обсягах харчової та переробної промисловості складає 18%, це більше, ніж м'ясна (13%), тютюнова (10%) та кондитерська (6%). Виробничі потужності переробних підприємств, що рівні приблизно 20 млн. т, де за останні роки перероблюється всього 5,5-6,2 млн. т молочної сировини (це складає 25-35% потужностей молокопереробних підприємств)” [4, с. 34] (переклад автора – Воробко Т.В.).

Таблиця 1

Виробництво молока всіх видів, тис. т

Показники	Роки					2007 р. до 2003 р., %
	2003	2004	2005	2006	2007	
Господарства усіх категорій						
Україна	13661	13710	13714	13287	12262	89,8
в т. ч. Полтавська область	653,7	672,5	754,1	799,9	681,2	104,2
Сільськогосподарські підприємства						
Україна	2680	2533	2582	2454	2178	81,3
в т. ч. Полтавська область	218,8	224,9	246,8	245,1	241,8	110,5
Господарства населення						
Україна	10981	11177	11132	10833	10084	91,8
в т. ч. Полтавська область	434,9	447,6	507,3	554,8	439,4	101,0

Джерело: [7]

Обсяги виробництва молока за досліджуваний період – 2003-2007 рр. знизилися у господарствах всіх категорій на 10,2% (1399 тис. т), зокрема у сільськогосподарських підприємствах – на 18,7% (502 тис. т) і господарствах населення – 8,2% (897 тис. т).

Більшість молока виробляється у господарствах населення, так у 2007 р. їх частка становила 82,2%. Головною проблемою сільськогосподарських підприємств є низька рентабельність виробництва молока, що призводить до скорочення молочного стада, і як наслідок, до зниження рівня виробництва.

Виробництво молока всіх видів у Полтавській області має позитивну тенденцію, відбулося зростання виробництва як у сільськогосподарських підприємствах, так і в господарствах населення – на 10,5% та на 1% відповідно. Причому, зростання у

сільськогосподарських підприємствах демонструє значний потенціал до можливостей нарощування виробництва через зростання продуктивності – надоїв корів та збільшення кількості поголів'я тощо.

Конкурентними перевагами сільськогосподарських підприємств при виробництві молока можна назвати ефективний менеджмент, можливість формування великих партій молока для переробних підприємств, висока якість молока, яка досягається завдяки сучасним технологіям доїння, охолодження, зберігання та транспортування.

Конкурентними перевагами господарств населення при виробництві молока є вищі надої, кращі умови утримання та догляду та тваринами, нижча собівартість за рахунок дешевої робочої сили, відсутності накладних витрат тощо.

Однією з головних причин зниження чисельності поголів'я ВРХ є проблеми, пов'язані із розвитком кормовиробництва. З одного боку, відбувається різке здороження кормів, зокрема зернових внаслідок посух; з іншого – ефективність відгодівлі тварин у більшості господарств України в декілька разів нижча, ніж в середньому в країнах Західної Європи, Північної та Південної Америки. “Україна витрачає у 4-5 разів більше кормів, ніж у більш розвинених країнах. Що в свою чергу впливає на удої та якість молока” [5, с. 48] (переклад автора – Воронько Т.В.).

В Україні залишається низька питома вага молока, що переробляється. “У 2006 р. із загальної кількості виробленої сировини тільки 42,3% (5607 тис. т.) потрапило на переробку. Наприклад, в Німеччині, за даними експертів, на переробку йде 97% молока” [6] (переклад автора – Воронько Т.В.).

Впровадження інтенсивних технологій розвитку у даній галузі у розрізі сільськогосподарських підприємств стримує дефіцит оборотних коштів, неможливість одержання необхідного обсягу кредитування, високі процентні ставки, низький рівень агротехніки, високий рівень зношеності основних фондів, незбалансованість кормових раціонів, низький рівень управління на підприємствах тощо; у розрізі господарств населення – нестача коштів, інертність мислення, відсутність стратегічного планування, відсутність контролю.

Згідно наведених даних, протягом 2003-2007 рр. у всіх категоріях господарств країни поголів'я великої рогатої худоби скоротилися на 2221 тис. гол. (28,8%), у тому числі корів – на 1188 тис. гол. (27,7%).

Поряд із скороченням поголів'я спостерігається деякий ріст молочної продуктивності в розрахунку на одну корову. Проте таке зростання продуктивності корів не відповідає потребам сучасних умов функціонування молокопродуктового підкомплексу.

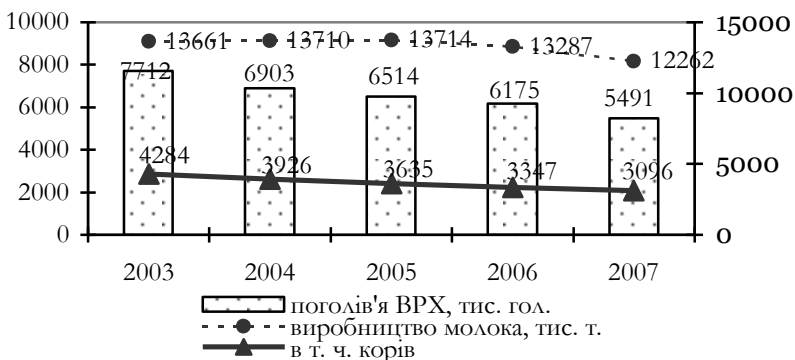

Рис. 1 Динаміка виробництва молока та поголів'я ВРХ господарств всіх форм власності

Джерело: [7]

Наявність спеціалізованих ферм сприяє можливості нарощування виробничих потужностей підприємства, дозволяє отримувати більшу кількість молока-сировини однакової якості, знижуючи при цьому витрати на транспортування та сприяючи здійсненню комплексної та глибокої переробки сировини.

При закупівлі сировини переробні підприємства мають вибір, так як на сучасному етапі функціонування ринку молока та молочної продукції існує конкуренція між дрібними виробниками молока-сировини та провідними великими підприємства області. Отже, перед підприємством постає вибір – платити більше за великі обсяги сировини відповідної якості чи скуповувати молоко у населення за нижчими цінами. Як показує практика, потужні підприємства із значними інвестиціями схильються до першого варіанту, решта підприємств – обирають другий.

“Одна із важливих складових сировинної бази української молочної промисловості – це традиційно низька якість молока-сировини, що склалося у результаті низький вимог, що також традиційно пред’являються до нього. У країнах із розвинутою молочною промисловістю рівень вимог до молока значно вищий” [1, с. 78-80] (переклад автора – Воронько Т.В.).

Таблиця 2

**Якісні показники молока у деяких країнах
(дані Міжнародної молочної федерації)**

Країна	Нормативні показники	
	Загальна кількість бактерій, тис./см ³	Кількість соматичних клітин тис./см ³
Норвегія, Англія	20	150
Данія	30	200
США	10	225
Більшість європейських країн	50-100	400
Україна	<300 ¹	<400 ¹

¹ - для молока вищого сорту
Джерело: [1, с. 78-80]

Низька якість молока-сировини пов’язана із невикористанням генетичного потенціалу молочної худоби, захворюваннями молочного стада, низьким рівнем забезпечення повноцінними кормами худоби, недостатнім технічним рівнем устаткування та технології виробництва, які застосовують сільськогосподарські та молокопереробні підприємства.

Беззаперечним напрямом розвитку молокопродуктового підкомплексу є його технічне переоснащення. За оцінками експертів, перехід на нові технології займе мінімум п’ять-сім років. Деякі фахівці зазначають, що “для приведення вітчизняного молочного скотарства у відповідність до світових стандартів необхідно близько 4 млрд. дол. США (цифра одержана на основі інвестицій в одну ферму і обсягів виробництва молока у Україні” [2, с. 139].

“Розміри, вкладених в молочну промисловість України за час її незалежності (згідно даним Держстату України, на кінець 2006 р. іноземні інвестиції у молочну промисловість України

склали близько 15,6 млрд. дол.). При цьому найбільшу кількість коштів в молочну промисловість України вклали промисловці сусідньої Росії (28,1%) та Франції (17,8%)” [3, с. 83] (переклад автора – Воронько Т.В.).

Одним із варіантів виходу із ситуації дефіциту молочної сировини є розвитком власної сировинної бази.

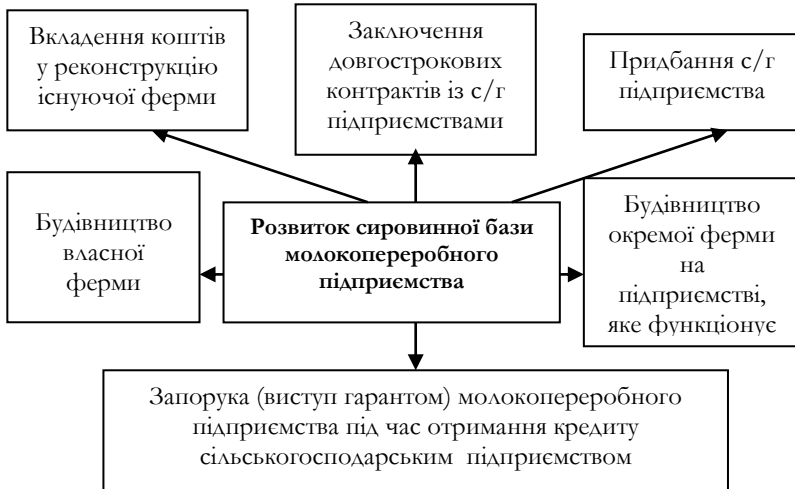

Рис. 2 Можливі шляхи розвитку сировинної бази молокопереробного підприємства

Джерело: укладено автором самостійно

У кожного із названих шляхів розвитку сировинної бази, поряд із перевагами, існують і недоліки. Сезонність виробництва молока в ринкових умовах забезпечує значні цінові коливання на протязі року. Виходом з цієї ситуації є фіксована ціна. Така ціна – це можливість планувати діяльність переробниками, закладати довгострокові контракти для виробників, можливість управляти економічними процесами у молочному тваринництві, що абсолютно виключено при сезонному виробництві.

При будівництві власної ферми “з нуля” необхідно чітко усвідомлювати, що будівництво може собі дозволити потужне переробне підприємство із значними фінансовими та часовими можливостями (будівництво вимагає часу), та усвідомлення необхідності відокремлення виробництва молока від його

перероблення в окремий бізнес. У разі ухвалення рішення про придбання підприємства, необхідно розуміти, що разом із придбанням підприємства, є можливість купівлі всіх його проблем та різного роду зобов'язань.

На нашу, на сучасному етапі необхідно підтримувати вже існуючу базу постачання у різний спосіб – інвестування коштів у реконструкцію, оснащення ферми новим обладнанням та устаткуванням, закупівля нових технологій збору молока та його охолодження, транспортування; навчання персоналу тощо; виступ молокопереробного підприємства у якості гаранта повернення коштів під час кредитування сільськогосподарського підприємства тощо. Об'єднання сфер переробки та виробництва сприяє розвитку ефективного та конкурентоспроможного АПК в цілому.

Висновки. На обсяги та якість готових молочних продуктів вагоме значення мають генетичні, фізіологічні, біологічні та управлінські фактори. Якість молокопродуктів, насамперед, залежить від якості сировини, умов її одержання, зберігання та первинної обробки на збірних пунктах, доставку та безпосередню переробку на молокопереробному підприємстві.

Практика останніх років демонструє переорієнтацію малих молочних заводів на збірні пункти для великих молокозаводів, обмежуючись первинною обробкою молока, тобто збиранням та охолодженням. Така ситуація склалася внаслідок того, що працюючи на межі виживання підприємства не можуть гарантувати стабільну сировинну базу для переробного підприємства.

Отже, аналізуючи ситуацію, що склалася з сировинною зоною для молокопереробних підприємств, можливо зробити висновки, що боротьба за високоякісну сировину буде тривати, особливо за молоко великотоварних ферм, за рахунок постачальників-господарств населення молокопереробні підприємства будуть лише добирати необхідні обсяги сировини. А внаслідок низької якості, дана сировина буде використовуватися для виробництва найбільш простих кисломолочних продуктів, СЗМ, СЦМ, казеїну тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Варзина С. Дефицит и потенциал “стратегического” молочного сектора /С. Варзина // Продукты и ингредиенты. – 2007. – октябрь. – С. 78-80
2. Канцевич С.І. Державний механізм регулювання ринку молока / С.І. Канцевич // Економіка АПК. – 2008. – №39. – С. 133-139
3. Коваль А. В кисломолочной стране мир: в стране лидирует кефир / А. Коваль // Продукты и ингредиенты. – 2007. – декабрь. – С. 82-88
4. Коваль А. Мы – за сыр. О ситуации на рынке сыра / А. Коваль // Продукты и ингредиенты. – 2008. – апрель. – С. 34-39
5. Колесова Л. Молоко и ВТО / Л. Колесова // Продукты и ингредиенты. – март – 2008. – С. 48-49
6. Обзор рынка молока Украины. 2007 год [Электронный ресурс]. – Режим доступа до статті:
<http://www.io.ua/s21208>
7. Україна у цифрах 2007. Статистичний збірник. Київ. Видавництво “Консультант”. – 2008. за ред. О.Г. Осауленка

ЗАЯВКА НА УЧАСТЬ
у Науково-практичній конференції молодих вчених ПДАА

Прізвище Воронько

Ім'я Тетяна

По батькові Вікторівна

Посада аспірант

Науковий керівник Макаренко П.М.

Місце роботи Полтавська державна аграрна академія

Поштова адреса 36007, м. Полтава, вул.. Гожулівська – 20, кв. 15

Тел. 66-60-51, 8-098-933-66-99

E-mail: 8882888@mail.ru

Назва доповіді: Сировинна база молокопереробних підприємств як додаткова конкурентна перевага в аграрному менеджменті

Науковий напрямок 1.